

HOLLANDIA

cultuurhistorisch

onderzoek & archeologie

Archeologisch bureauonderzoek
Koggenland 90 te Purmerend,
gemeente Purmerend (NH).

HOLLANDIA reeks 793

COLOFON

Hollandia reeks nr.	793
Titel:	Acheologisch onderzoek Koggenland 90 te Purmerend, gemeente Purmerend
Toponiem:	Purmerend Koggenland 90
Gemeente:	Purmerend (NH)
Onderzoeksmeldingsnummer Archis:	4766676100
Hoekcoördinaten:	126.181-500.941 126.245-500.891 126.269-500.932 126.192-500.974
Auteurs:	M.E. Luitjes
In opdracht van:	Gemeente Purmerend
Contactpersoon opdrachtgever:	A. Schoo Purmersteenweg 42 1441 DM Purmerend
Wetenschappelijke leiding:	P.M. Floore
Illustraties:	M.E. Luitjes, tenzij anders vermeld
Definitieve versie:	januari 2020
Oplage:	6
ISSN:	1572-3151

© Hollandia archeologen, Zaandijk 2020

HOLLANDIA archeologen
Tuinstraat 27a
1544 RS Zaandijk
☎ 075 - 622 49 57
✉ info@archeologen.com

Inhoudsopgave

Samenvatting	7
1. Inleiding	9
2. Onderzoeksgebied	11
3. Beleid	13
4. Methode	15
5. Aardwetenschappelijke gegevens	17
6. Historische en archeologische gegevens	19
7. Gespecificeerde archeologische verwachting	23
8. Conclusie en advies	25
Literatuur	26
Bijlagen	27
Bijlage 1: Archeologische perioden	29
Bijlage 2: Archeologische stappenplan	31

Samenvatting

In januari 2020 heeft Hollandia Archeologen voor de gemeente Purmerend, een archeologisch bureauonderzoek opgesteld voor een plangebied aan het Koggenland 90 te Purmerend, gemeente Purmerend. De aanleiding voor het onderzoek is de bouw van 70 nieuwe woningen op dit perceel. Binnen het bestemmingsplan 'De Purmer 2016' ligt het onderzoeksgebied in een gebied met een lage archeologische waarde maar het ligt tegen een gebied met hoge archeologische waarde aan. In dit gebied ligt een molengang, die in gebruik was tussen 1622 en het begin van de 20e eeuw. Volgens het bestemmingsplan moet in dit gebied archeologisch onderzoek plaatsvinden bij werken groter dan 100 m² en die dieper reiken dan 50 cm onder maaiveld.

Het doel van onderhavig bureauonderzoek is om in een vroeg stadium van de ontwikkeling inzage te krijgen van de te verwachte archeologische waarden binnen het plangebied. Hiervoor zijn de relevante historische, archeologische en bodemkundige gegevens van het gebied in kaart gebracht.

Er is een lage verwachting op het aantreffen van archeologische resten uit het paleolithicum tot en met de nieuwe tijd. Dit is vastgesteld op basis van het gebrek aan reeds aangetroffen archeologische resten in de nabije omgeving en kaartmateriaal. Op historische kaarten is het onderzoeksgebied steeds onbewoond. Het onderzoeksgebied ligt wel naast de molengang, maar het onderzoeksgebied ligt een stuk hoger, dus eventuele vondsten met betrekking tot de bovenmolen zullen waarschijnlijk niet bij het onderzoeksgebied terecht zijn gekomen. De bovenmolen lag op een soort eilandje in de molengang, waar water doorheen kon stromen. Eventuele vondsten zijn waarschijnlijk eerder direct rondom de bovenmolen of in het omliggende water terecht gekomen.

Op de kwelderafzettingen zijn in theorie archeologische resten te verwachten uit het late neolithicum, maar door verspoelingen, het water uit de binnensee die veenlagen wegsloeg, de ontginningen en recenter menselijk handelen is de kans groot dat deze kwelderafzettingen verstoord of verdwenen zijn. Resten uit de bronstijd tot en met de vroege middeleeuwen worden niet verwacht in het onderzoeksgebied en de omgeving, omdat het gebied van de huidige Purmer niet geschikt was voor bewoning.

Advies

Geadviseerd wordt om in het onderzoeksgebied geen aanvullend archeologisch onderzoek uit te voeren. Dit is op basis van de lage verwachting op het aantreffen van archeologische resten uit het paleolithicum tot en met de nieuwe tijd. Ook de molengang ligt geheel buiten het plangebied. Wij wijzen erop dat de bevoegde overheid op basis van dit rapport een selectiebesluit neemt. De mogelijkheid bestaat dat dit selectiebesluit afwijkt van het door ons opgestelde advies.

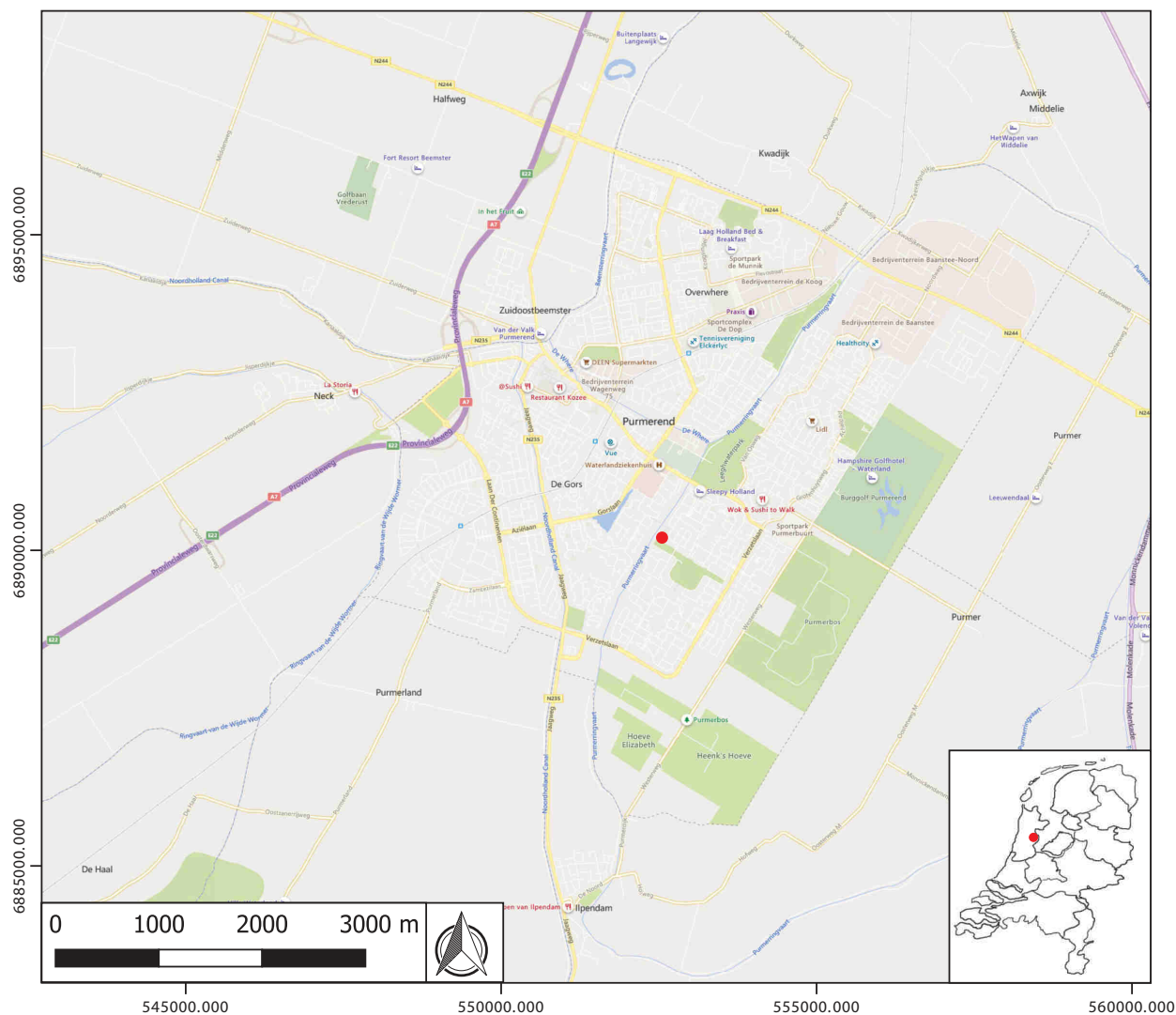
Als er toch archeologische resten worden aangetroffen tijdens de bouw van de nieuwe woningen, dan geldt altijd de verplichting om dit te melden bij het bevoegd gezag, de gemeente Purmerend.

1. Inleiding

In januari 2020 heeft Hollandia Archeologen voor de gemeente Purmerend een archeologisch bureauonderzoek opgesteld voor een plangebied aan het Koggeland 90 te Purmerend, gemeente Purmerend (NH) (zie afb. 1). De aanleiding voor het onderzoek is de voorgenomen bouw van 70 nieuwe woningen op het perceel. De hiermee gepaarde grondroering vormt mogelijk een bedreiging voor het archeologisch bodemarchief. Op het perceel staat een voormalig schoolgebouw dat nu gebruikt wordt als tijdelijke woonruimte. Dit gebouw zal voor de bouw van de nieuwe woningen helemaal gesloopt worden.

Het doel van onderhavig bureauonderzoek is om in een vroeg stadium van de ontwikkeling inzage te krijgen in de te verwachte archeologische waarden binnen het plangebied. Hiervoor worden de bekende historische, archeologische en bodemkundige gegevens van het plangebied en de omgeving in kaart gebracht.

Op basis daarvan wordt een advies geformuleerd waarop de gemeente Purmerend besluit over de eventueel te nemen vervolgstappen. In ARCHIS heeft het onderzoek het volgende onderzoeksmeldingsnummer toegekend gekregen: 4766676100.

Afbeelding 1 De locatie van het onderzoeksgebied, aangegeven met de rode stip.

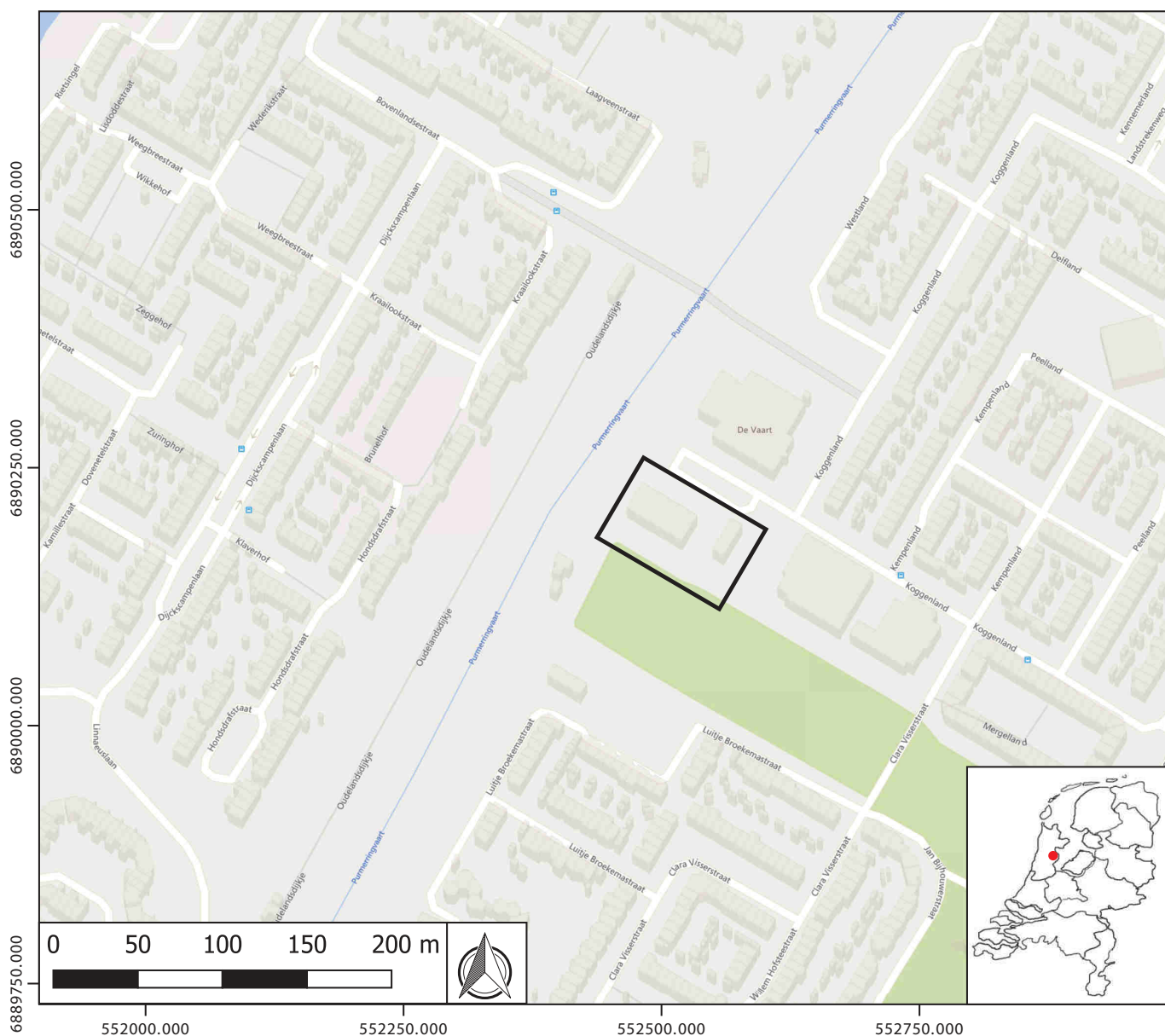
Afbeelding 2 Prentbriefkaart van de molens van de Verzette Gang. Bron: www.allemolens.nl

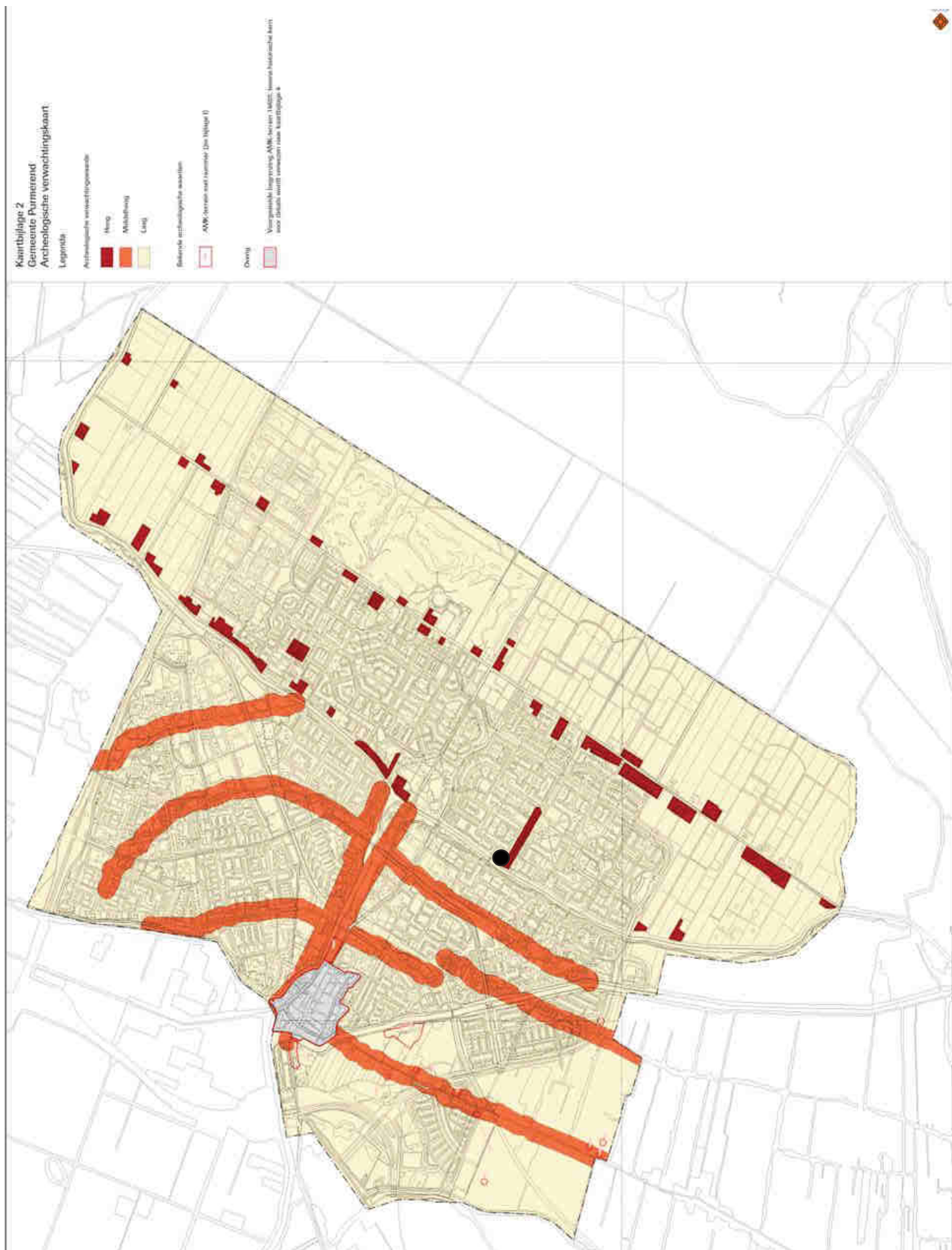
Afbeelding 3 De huidige situatie bij de molengang van de bovenmolen van de Verzette Gang. Bron: www.molendatabase.org

2. Onderzoeksgebied

De RD-coördinaten van het onderzoeksgebied zijn: 126.181/500.941, 126.245/500.891, 126.269/500.932 en 126.192/500.974. Op het perceel worden 70 nieuwe woningen gerealiseerd. Op het perceel staat een voormalig schoolgebouw dat nu gebruikt wordt als tijdelijke woonruimte. Dit gebouw zal voor de bouw van de nieuwe woningen helemaal gesloopt worden. De precieze bouwplannen zijn nog geheel onbekend. De oppervlakte van het huidige perceel is ca. 4290 m² (zie afb. 4). Volgens de Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW) is er voor het onderzoeksgebied een zeer lage trefkans op het aantreffen van archeologische waarden.

Afbeelding 4 De locatie van het onderzoeksgebied, aangegeven met het zwarte kader.

Afbeelding 5 Archeologische verwachtingskaart van de gemeente Purmerend. Het onderzoeksgebied is aangegeven met de zwarte stip.
Bron: www.ruimtelijkeplannen.nl.

3. Beleid

In de Wet op de archeologische monumentenzorg stellen Rijk en provincie dat in het ruimtelijk beleid zorgvuldig met het archeologische erfgoed moet worden omgegaan. Voor gebieden waar archeologische waarden voorkomen of waar reële verwachtingen bestaan dat ter plaatse archeologische waarden aanwezig zijn, dient voorafgaand aan bodemingrepen archeologisch onderzoek te worden uitgevoerd. De uitkomsten van het archeologisch onderzoek dienen vervolgens volwaardig in de belangenafweging te worden betrokken.

De gemeente Purmerend heeft in 2017 een eigen geactualiseerd archeologisch beleid opgesteld (archeologische beleids- en advieskaart, zie 'Nota Erfgoed beleid Purmerend 2017') en daar een archeologische verwachtingskaart bij vervaardigd. Dit beleid is een verlengde van het bestemmingsplan 'De Purmer 2016'. Op de archeologische verwachtingskaart worden zones aangegeven met verschillende verwachtingen: hoge, middelhoge of lage verwachting (zie afb. 5). De archeologische verwachtingskaart vormt de basis voor het opstellen van een beleidsadvieskaart, die vervolgens kan worden gebruikt voor de toetsing van ruimtelijke plannen op de mogelijke aanwezigheid van archeologische waarden. Het bestemmingsplan vormt het belangrijkste instrument voor de archeologische monumentenzorg. Voor gemeenten kunnen de door deskundigen opgestelde archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaarten als leidraad worden gebruikt voor zowel de planologische bescherming van archeologische waarden in het ruimtelijke plan als voor het vaststellen van het benodigde archeologisch onderzoek dat bij voorbereiding van ruimtelijke plannen moet plaatsvinden.

Ter plaatse van een lage archeologische verwachtingswaarde is er geen noodzaak om een verkennend archeologisch onderzoek uit te voeren voordat nieuwe bouwactiviteiten plaatsvinden. Ter plaatse van een hoge en middelhoge verwachtingswaarde dient bij grondwerkzaamheden eerst een verkennend archeologisch onderzoek te worden uitgevoerd door een hiertoe gecertificeerd bureau. In de gebieden met een hoge archeologische verwachting kunnen boerderijplaatsen en molengangen worden verwacht. De gebieden met een middelhoge verwachting zijn de uitlopers van de middeleeuwse ontginningsassen. Het overige gebied van de De Purmer heeft een lage verwachting.

Met het oog op de archeologische waarden moet bij bodemingrepen dieper dan 50 cm of boven een bepaalde oppervlakte (100 m² bij een hoge waarde; 500 m² bij een middelhoge waarde), archeologisch onderzoek plaatsvinden. Als er archeologische waarden kunnen worden verwacht, kunnen er technische maatregelen worden getroffen waardoor monumenten in de bodem kunnen worden behouden, er kan een opgraving worden uitgevoerd, of de bouwwerkzaamheden kunnen archeologisch begeleid worden.

Een aanlegvergunning mag alleen worden verleend indien door de uitvoering van werkzaamheden de aanwezige archeologische waarden niet onevenredig (kunnen) worden aangetast. Alvorens te beslissen omtrent de aanvraag om een aanlegvergunning dient op basis van archeologisch onderzoek te zijn aangetoond dat geen onevenredige afbreuk wordt gedaan aan de archeologische waarden en welke voorwaarden hiervoor dienen te worden gesteld. (www.ruimtelijkeplannen.nl)

Het onderzoeksgebied ligt tegen een gebied met een hoge archeologische verwachting. Het betreft hier waarschijnlijk een molengang. Uit voorzorg zijn met dit bureauonderzoek de waarden in kaart gebracht. Indien de molengang door de plannen aangetast wordt, is archeologisch onderzoek raadzaam.

4. Methode

Het doel van een bureauonderzoek is om aan de hand van bestaande bronnen informatie te verzamelen over bekende of te verwachten archeologische waarden binnen een bepaald gebied. Dit omvat de aan- of afwezigheid, het karakter en de omvang, de datering, gaafheid en conservering en de relatieve kwaliteit van de archeologische waarden. Afhankelijk van de omvang van de werkzaamheden, de aard van de aanleiding tot het onderzoek en de vraagstelling (welke archeologische waarden kunnen binnen het plangebied verwacht worden? En in hoeverre zullen de graafwerkzaamheden deze archeologische resten bedreigen?) zullen aanvullende gegevens verzameld dienen te worden.

Het bureauonderzoek resulteert in een rapport met een gespecificeerd verwachtingsmodel. Op basis van dit verwachtingsmodel wordt een (selectie)advies gegeven. Het bevoegd gezag, in dit geval de gemeente Purmerend, kan hierop een (selectie)besluit maken ten aanzien van (eventueel) vervolgonderzoek. Tevens kan door middel van het bureauonderzoek in een vroeg stadium rekening worden gehouden in de planvorming met aanwezige archeologische waarden in de bodem. Bij een bureauonderzoek worden, indien voorhanden, bronnen geraadpleegd die informatie verschaffen over de geologie en archeologie van het betreffende gebied. Onder andere wordt gebruik gemaakt van:

- 1. Kaartmateriaal, zoals bodemkundige, geomorfologische, geologische en historische kaartgegevens, evenals beleidskaarten zoals gemeentelijke en provinciale verwachtingskaarten.*
- 2. Gegevens omtrent eerder verricht onderzoek en vondstmeldingen in het gebied uit de database van het Archeologisch Informatiesysteem (ARCHIS) van de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE).*
- 3. Relevante geologische, historische en archeologische architectuur.*

5. Aardewetenschappelijke gegevens

Genese van het landschap

Het landschap waarbinnen het onderzoeksgebied ligt, is gevormd in het holoceen. Dit is de huidige geologische periode, die begint na de laatste ijstijd (ca. 11.500 jaar geleden). Door het smelten van het landijs steeg de zeespiegel. Zo'n 6000 jaar geleden werd het huidige kustgebied gedomineerd door geulen, die zeewater voerden. Deze geulen zetten periodiek zand en klei af door getijdenwisselingen. Hierdoor ontstond een waddengebied met uitgestrekte wadplaten. Bovengenoemde afzettingen behoren binnen de Naaldwijkformatie tot het Wormer laagpakket (Brattinga 2017 en Berendsen 2000).

Ongeveer 5000 jaar geleden traden er veranderingen op in de zeestromingen van de Noordzee. Er werd meer zand aangevoerd en de eerste strandwallen ontstonden, in de vorm van langwerpige zandbanken die parallel aan de kust tot stormvloedhoogte werden opgeworpen. Op deze strandwallen ontstonden uiteindelijk duinen. Deze eerste duinen lagen echter niet op de plaats van de huidige duinen, maar meer naar het oosten. Doordat de zeespiegel minder snel ging stijgen en zand continue werd aangevoerd, ontstonden er westelijk van de eerste duinenrij in de loop der tijd nieuwe strandwallen en duinen. Bij Bergen was er een open waterverbinding van de Noordzee met het land erachter. Deze verbinding wordt het Zeegat van Bergen genoemd. In die tijd bestond het landschap rond Bergen uit een stelsel van brede krekens, die onder invloed van de getijdenwerking, tot ver in West-Friesland actief waren. Circa 4000 jaar geleden begonnen het krekensysteem en het zeegat te verlanden. De grondwaterspiegel steeg en hierdoor verzoette het gebied en trad veenvorming op. Hierdoor ontstond vanaf het eind van het laat neolithicum in het onderzoeksgebied een uitgestrekt veenmoeras waarin bewoning niet of nauwelijks mogelijk was. Dit veen behoort binnen de Nieuwkoopformatie tot het Hollandveen laagpakket. Tot de middeleeuwen bleef het veen zich vormen (Brattinga 2017 en Berendsen 2000).

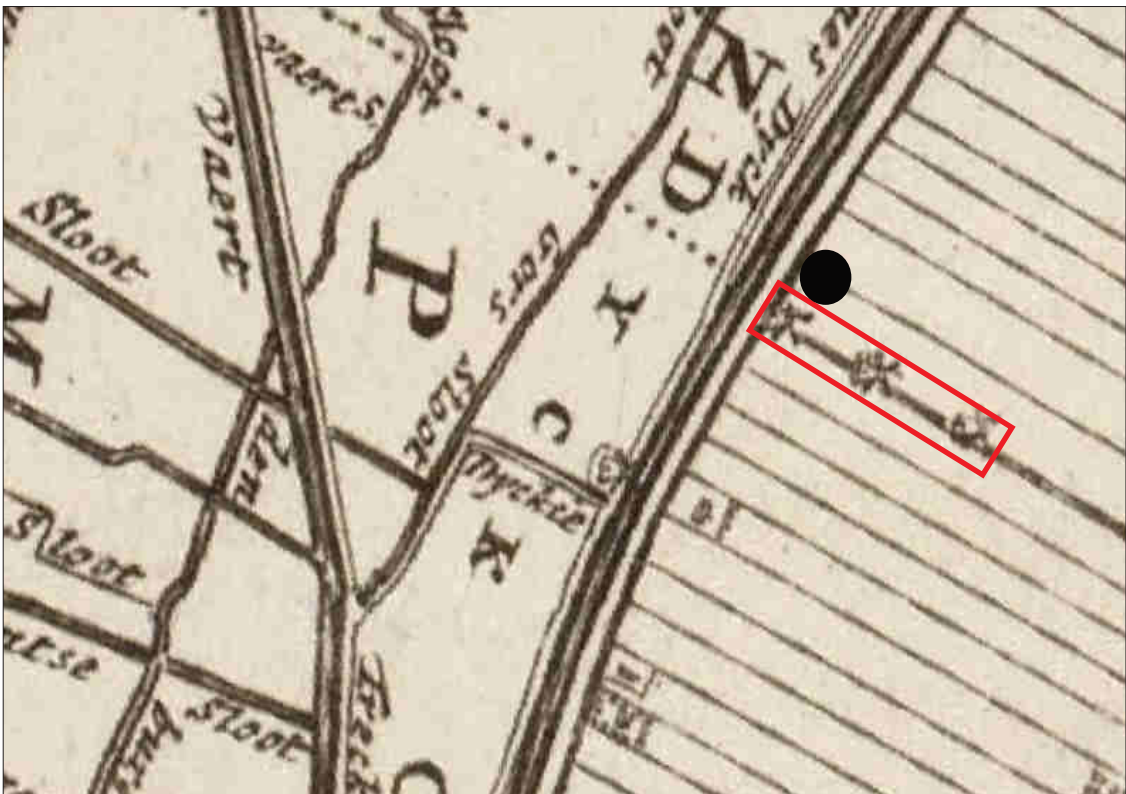
In de vroege middeleeuwen begon men met het ontginnen van het veengebied. De hoger gelegen veengebieden bleken geschikt voor bewoning, landbouw en veeteelt. Tot 1200 na Christus is het veengebied rondom het onderzoeksgebied verder ontgonnen. Door de ontginning en inklinking van het veen werd een geleidelijke daling van het land in gang gezet. Het gevolg hiervan was dat water een steeds grotere bedreiging vormde en het gebied vernatte. Tijdens stormen werden grote delen van het veen weggeslagen. Hierdoor ontstonden grote meren, zoals de Schermer, de Beemster en de Purmer. Oude ontginningssporen verspoelden hierdoor. Tegenwoordig is het Hollandveen binnen het onderzoeksgebied verdwenen en liggen de kwelderafzettingen van het Wormer laagpakket aan het oppervlak (Brattinga 2017 en Berendsen 2000).

Geomorfologie en bodem

Op de bodemkaart van 2014 is het onderzoeksgebied geclassificeerd als een gebied met moerige eerdgronden met een moerige bovengrond of moerige tussenlaag op niet-gerijpte zavel of klei (Wo). Het onderzoeksgebied grenst aan een gebied met kleiige tochteerdgronden (pMo80). Op de geomorfologische kaart van 2008 wordt het onderzoeksgebied geclassificeerd als een vlakte van zee- of meerbodemaafzettingen (m62) (ARCHIS). Volgens het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN) ligt het onderzoeksgebied tussen 2,8 en 3,0 m -NAP.

Afbeelding 6 Kaart van de Purmer en omliggende polders uit 1573. Kaart is niet op schaal, noorden is boven.
Bron: http://www.bravy.nl/genealogie/meijer_1062941242/infopagina_de_purmer.htm.

Afbeelding 7 Uitsnede van de kaart van Waterland door J.J. Dou uit 1680. Het onderzoeksgebied wordt aangegeven met de zwarte stip en de molengang met het rode kader. Kaart is niet op schaal, noorden is boven. Bron: Datablab Purmerend.

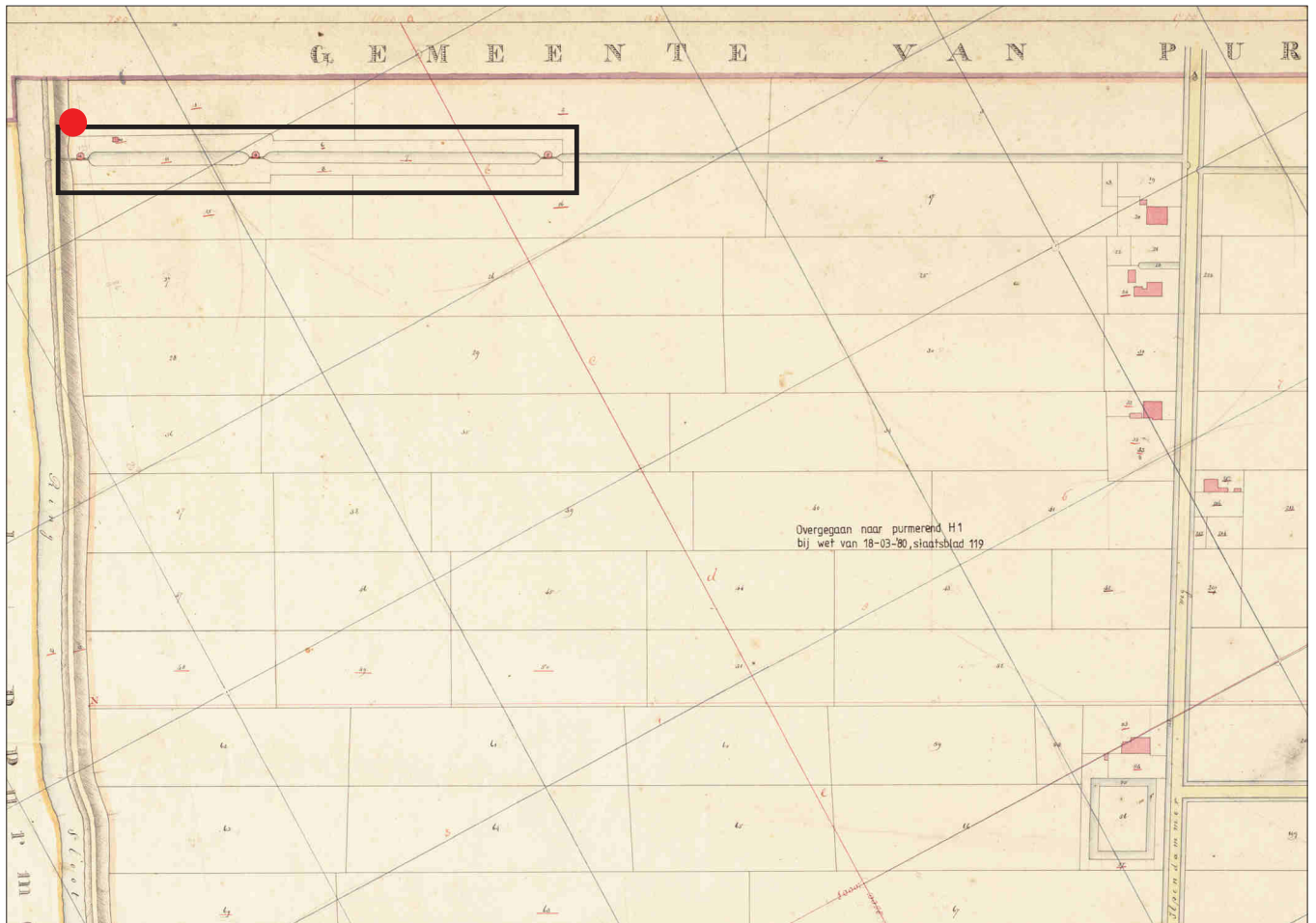
6. Historische en archeologische gegevens

De Purmer is een polder, die is aangelegd op de plek waar in de middeleeuwen een binnenzee lag. Na herhaaldelijke overstromingen van deze binnenzee bij Purmerend, Edam en Monnickendam waren grote meren ontstaan, zoals de Beemster, de Schermer en de Purmer (zie afb. 5). Ook deze meren overstroonden regelmatig. Men wachtte eerst op de droogmaking van de Beemster, alvorens octrooi werd aangevraagd voor de droogmaking van de Purmer. De eerste aanvraag werd in 1611 gedaan door twee particulieren, maar deze aanvraag strandde. In 1617 werd het octrooi door de Staten van Holland wel verleend aan Monnickendam en Edam. In 1618 startte men met de werkzaamheden, maar ze werden volgens de 18e eeuwse historicus Jan Wagenaar onderbroken door godsdiensttwisten. In 1620 werd het werk hervat onder leiding van Jan Adriaanszoon Leeghwater en werd er rond het meer een ringdijk aangelegd, de Purmerdijk. In 1622 was het werk voltooid en was de polder drooggevallen (Nales 2012).

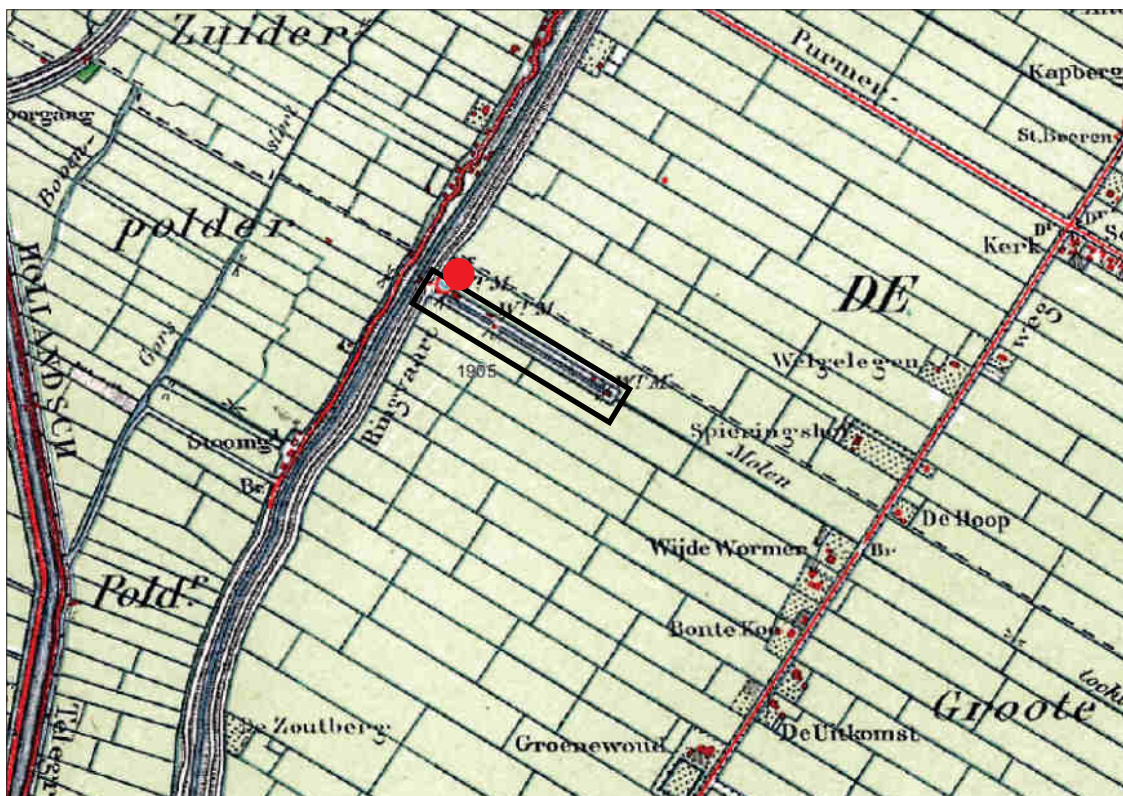
De droogmaking gebeurde met behulp van vijf gangen met elk drie molens. Door de diepteverschillen van de Purmer werd het gebied in drie delen opgesplitst; de Kleine, de Grote en de Monnickendammer polder. Een deel van de polder kon niet goed drooggehouden worden, dus op het aanraden van drie molenmakers heeft het polderbestuur in 1627 de Verzette Gang van de oostelijke naar de westelijke ringdijk verplaatst. Later werd bij twee gangen een extra molen geplaatst; in 1654 bij de Where, ten noorden van Purmerend, en in 1655 bij Edam. Bij het uitzetten van de kavels liepen deze alle vanaf de dijk of een weg tot aan een midden-tocht. Oorspronkelijk werd de polder in gebruik genomen voor de landbouw, maar door problemen met de waterhuishouding ging men over op veeteelt. De Amsterdamse burgemeester Volkert Overlander legde direct na de droogvallen van de polder het slot Ilpenstein aan, nabij Ilpendam ter hoogte van de Nes. Er zijn echter geen dorpen ontstaan in de Purmer. In het zuidwestelijke deel van de polder is tevens een stuk oud land ingepolderd. Dit gebied stond bekend als de Nes en lag oorspronkelijk aan een van de veenrivieren (Nales 2012).

Vanaf 1833 werd een molen vervijzeld, waardoor de aanwezigheid van een vierde molen in een gang verviel. In 1877 werd er een stoomgemaal aangelegd aan de noordkant van de Purmer. De functie van de molengangen nam daarmee af; bijna alle molens aan de Purmerdijk werden gesloopt. Alleen de molengang aan de Stinkevuil en die bij Edam bleven in werking. Verbeteringen aan bovengenoemd stoomgemaal zorgde ervoor dat op den duur ook de laatste molens overbodig werden. De laatste molens langs de Purmerdijk werden gesloopt in 1920 (Nales 2012).

De molengang naast het onderzoeksgebied behoort tot de drie molens van de Verzette Gang; de bovenmolen (de molen naast het onderzoeksgebied), de middelmolen en de beneden molen van de Verzette Gang. Deze molens stonden tijdens de droogmaking van de Purmer aan het andere einde van dezelfde molentocht, bij de oostelijke ringdijk noordelijk van het Stinkevuil. Zoals hierboven werd genoemd, werden de drie molens van de Verzette Gang in 1627 verplaatst van de oostelijke naar de westelijke ringdijk na onderzoek van drie molenmakers, omdat de polder niet goed droog gehouden kon worden. Het was toen niet meer nodig om een molengang te bouwen langs de dijk en daarom is deze gang de enige die geheel in het verlengde van de tochtsloot lag. Vanaf 1833 werden de Purmer-molens vervijzeld. Een molen uit de Verzette Gang, een schepradmolen, bleef staan tot de sloop in 1909, na de uitbreiding

Afbeelding 8 Uitsnede van de kadastrale minuut van 1811-1832. Het onderzoeksgebied wordt aangegeven met de rode stip en de molengang met het zwarte kader. Kaart is niet op schaal, noorden is linksboven. Bron: Beeldbank Cultureel Erfgoed MIN07055C01.

Afbeelding 9 Uitsnede van het Bonneblad van 1905. Het onderzoeksgebied wordt aangegeven met de rode stip en de molengang met het zwarte kader. Kaart is niet op schaal, noorden is boven. Bron: ARCHIS.

van het stoomgemaal. De voormalige molengang is opgenomen in een parkje in de wijk Purmer-Zuid. Op de plek van de bovenmolen is een heuveltje gemaakt, met vier trappen die aan molenwieken doen denken (www.allemolens.nl/www.molendatabase.org).

De bovenmolen van de Verzette Gang was een achtkante houten grondzeiler, die rond 1627 werd verplaatst naar zijn huidige plaats, maar hoe lang de molen hiervoor bij de oostelijke ringdijk heeft gestaan is onbekend. Een grondzeiler is een windmolen die vanaf de grond kan worden bediend. Dit type molen werd vaak gebruikt in gebieden waar weinig windbelemmering was, bijvoorbeeld dus in de polders. De molen was eerst uitgerust met een scheprad, een wateropvoerwerktuig, maar deze werd vervangen door een vijzel, ofwel een waterschroef, in de loop van de 19e eeuw (www.allemolens.nl/www.molendatabase.org).

Op historische kaarten lijkt het onderzoeksgebied steeds onbebouwd. Op de kaart van de Purmer en de omliggende polders uit 1573 (afb. 6) is de Purmer nog een meer. De Purmer was in 1622 helemaal ingepolderd, en dit is te zien op de kaart van J.J. Dou uit 1680 (zie afb. 7). Op deze kaart zijn de drie molens van de Verzette Gang te zien. Het onderzoeksgebied ligt aan deze molengang, naast de bovenmolen en ligt in onbebouwd gebied. Op de kadastrale minuut van 1811-1832 zien we nog steeds dezelfde situatie (zie afb. 8); het onderzoeksgebied is onbebouwd en ligt nog steeds aan de molengang. Er is nu alleen een schuurtje gebouwd, iets ten oosten van het onderzoeksgebied (nummer 10 op de kaart). Op het Bonneblad van 1905 is als laatst weer dezelfde situatie te zien (zie afb. 9). Het onderzoeksgebied is onbebouwd en de molens lijken nog te staan afgebeeld op de kaart, maar ze zijn vermoedelijk al gesloopt tussen 1895 en 1905.

Op de Archeologische Monumentenkaart (AMK) is te zien dat er binnen het onderzoeksgebied en het omliggend terrein geen sprake is van een archeologisch monument. In het onderzoeksgebied heeft nog niet eerder archeologisch onderzoek plaatsgevonden. In de nabije omgeving van het onderzoeksgebied zijn verder ook weinig archeologisch onderzoeken uitgevoerd. De dichtstbijzijnde onderzoeken zijn gedaan op ruim een kilometer afstand van het onderzoeksgebied. Het betreft vier bureauonderzoeken op De Where bedrijventerrein (2415560100), aan de Westeweg 13 (4007420100), aan de Purmerdijk (2391869100) en langs De Gors en Vurige Staart bij Purmerend, Ipendam en Monnickendam (4592136100). Bij al deze bureauonderzoeken is geen vervolgonderzoek geadviseerd.

De aanwezigheid van wad- en kwelderafzettingen zou kunnen betekenen dat er in het gebied bewoning mogelijk is geweest in het neolithicum. Door de ontginningen, verspoelingen, het water van de binnensee dat veenlagen wegsloeg, en de aanleg van de molengang zullen eventuele sporen echter niet meer intact zijn.

7. Gespecificeerde archeologische verwachting

Periode	Verwachting	Diepte t.o.v. maaiveld	Te verwachte archeologische resten
Paleolithicum - neolithicum	Laag	n.v.t.	n.v.t.
Bronstijd - ijzertijd/Romeinse tijd	Laag	n.v.t.	n.v.t.
Vroege middeleeuwen	Laag	n.v.t.	n.v.t.
Late middeleeuwen	Laag	n.v.t.	n.v.t.
Nieuwe tijd	Laag	Direct onder het maaiveld	Funderingen, aardewerk, glas, leer, dierlijk bot, bouw materiaal, molengang

Volgens het DinoLoket is er op ca. 150 meter ten noorden van het onderzoeksgebied een geologisch booronderzoek uitgevoerd. Tot 1,90 m -mv werd klei opgeboord. Vanaf 1,90 m -mv tot het einde van de boring op 9,50 m -mv werd alleen nog zeer fijn en matig siltig zand opgeboord.

Op de kwelderafzettingen zijn in theorie archeologische sporen te verwachten uit het late neolithicum, maar door verspoelingen, de ontginningen, het water van de binnenzee wat veenlagen wegsloeg, en de aanleg van de molengang is de kans groot dat deze kwelderafzettingen verstoord of verdwenen zijn, waardoor de verwachting voor het aantreffen van archeologische sporen uit deze periode dus laag is. Oudere resten zijn niet te verwachten.

Resten uit de bronstijd tot en met de vroege middeleeuwen worden niet verwacht in het onderzoeksgebied en de omgeving, omdat de huidige Purmer toen nog geheel onder water stond. Het onderzoeksgebied is op historische kaarten steeds onbewoond. Het onderzoeksgebied ligt duidelijk naast de molengang, maar het onderzoeksgebied ligt wel een stuk hoger, dus eventuele vondsten met betrekking tot de bovenmolen zullen waarschijnlijk niet bij het onderzoeksgebied terecht zijn gekomen. De bovenmolen lag op een soort eilandje in de molengang, waar water doorheen kon stromen. Eventuele vondsten zijn waarschijnlijk eerder direct rondom de molen of in het omliggende water terecht gekomen.

8. Conclusie en advies

Voor het archeologisch bureauonderzoek aan het Koggenland 90 te Purmerend, gemeente Purmerend (NH) zijn de relevante bodemkundige, historische en archeologische gegevens in kaart gebracht. Binnen het bestemmingsplan 'De Purmer 2016' ligt het onderzoeksgebied in een gebied met een lage archeologische waarde, maar het ligt bijna tegen een gebied met hoge archeologische waarde aan. In dit gebied ligt een molengang, die in gebruik was tussen 1622 en het begin van de 20e eeuw. Volgens het bestemmingsplan moet er archeologisch onderzoek plaatsvinden bij werken groter dan 100 m² en die dieper reiken dan 50 cm onder maaiveld. Dit bureauonderzoek dient om met zekerheid vast te stellen of het plangebied binnen het gebied met hoge waarde valt.

Er is een lage verwachting op het aantreffen van archeologische resten uit het paleolithicum tot en met de nieuwe tijd. Dit is vastgesteld op basis van het gebrek aan reeds aangetroffen archeologische resten in de nabije omgeving en kaartmateriaal. Op historische kaarten is het onderzoeksgebied namelijk steeds onbewoond. Het onderzoeksgebied ligt wel naast de molengang, maar het onderzoeksgebied ligt wel een stuk hoger, dus eventuele vondsten met betrekking tot de bovenmolen zullen waarschijnlijk niet bij het onderzoeksgebied terecht zijn gekomen. De bovenmolen lag op een soort eilandje in de molengang, waar water doorheen kon stromen. Eventuele vondsten zijn waarschijnlijk eerder direct rondom de molen of in het omliggende water terecht gekomen.

Op de kwelderafzettingen zijn in theorie archeologische sporen te verwachten uit het late neolithicum, maar door verspoelingen, het wegslaan van veenlagen door water uit de binnenzee, de ontginningen en de aanleg van de molengang is de kans groot dat deze kwelderafzettingen verstoord of verdwenen zijn. Resten uit de bronstijd tot en met de vroege middeleeuwen worden niet verwacht in het onderzoeksgebied en de omgeving, omdat de huidige Purmer toen nog geheel onder water stond.

Advies

Geadviseerd wordt om in het onderzoeksgebied geen aanvullend archeologisch onderzoek uit te voeren. Dit is op basis van de lage verwachting op het aantreffen van archeologische resten uit het paleolithicum tot en met de nieuwe tijd. Wij wijzen erop dat de bevoegde overheid op basis van dit rapport een selectiebesluit neemt. De mogelijkheid bestaat dat dit selectiebesluit afwijkt van het door ons opgestelde advies.

Als er toch archeologische resten worden aangetroffen tijdens de bouw van de nieuwe woningen, dan geldt altijd de verplichting om dit te melden bij het bevoegd gezag, de gemeente Purmerend.

Literatuur

Berendsen, H.J.A., 2000: *Landschappelijk Nederland*. Van Gorcum, Assen.

Brattinga, J.J., 2017: *Archeologisch bureauonderzoek Purmerend - Westerweg 35*, Hollandia reeks nummer 628, Zaandijk.

Nales, T., 2012: *Verbetering Boezemkaden Polder Purmer, gemeente Waterland, Edam-Volendam en Purmerend, archeologisch bureauonderzoek*, Transect-rapport 198, Utrecht.

Websites

www.molendatabase.org

www.allemolens.nl

www.ruimtelijkeplannen.nl

www.beeldbank.cultureelerfgoed.nl

www.dinoloket.nl

ARCHIS

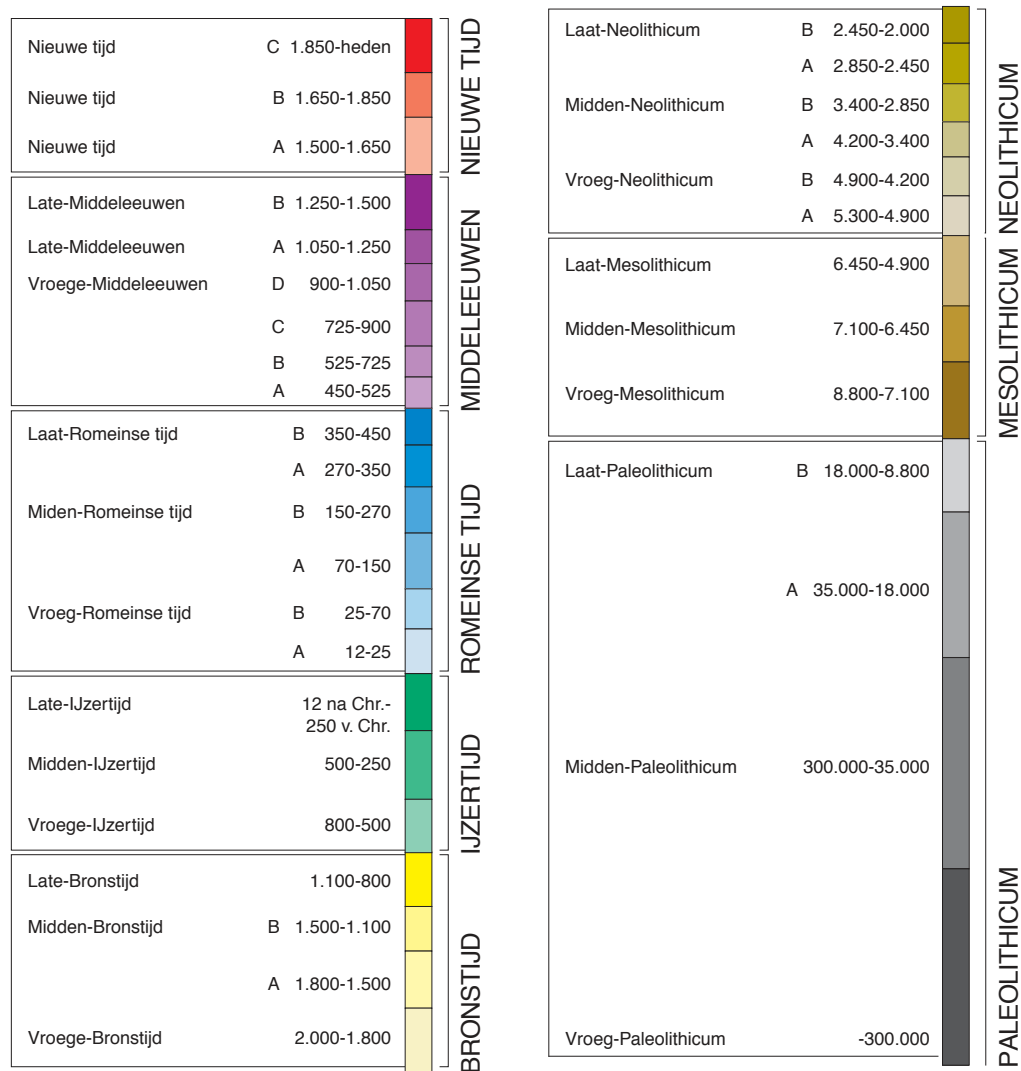
Bijlagen

Inhoudsopgave

Bijlage 1: Archeologische perioden

Bijlage 2: Archeologische stappenplan

Bijlage 1: Archeologische perioden

Bijlage 2: Archeologische stappenplan

In het “stappenplan archeologie” wordt aangegeven welk traject bij planvorming bewandeld moet worden als het gaat om het inpassen van archeologische waarden en verwachtingen. Het is van groot belang om in een zo vroeg mogelijk stadium van de planvorming rekening te houden met de archeologische waarden en verwachtingen en wel voordat men aanvangt met de globale invulling van een plangebied.

Het stappenplan gaat uit van een brede inventarisatie van wat er bekend is over de archeologische waarden. Op basis daarvan wordt zeer gericht ingezoomd op voor het plan(gebied) relevante archeologische informatie. Na iedere stap wordt beredeneerd gekozen voor meer diepgaand onderzoek op specifieke plekken, zodat uiteindelijk voldoende bekend is over aanwezige vindplaatsen om gemotiveerde afweging in het ruimtelijke-orderingsproces te kunnen maken.

I. Bureauonderzoek

Het doel van bureauonderzoek is het verwerven van informatie - aan de hand van bestaande bronnen - over bekende of verwachte archeologische waarden binnen of relevant voor het plangebied. Daarnaast moet het bureauonderzoek inzicht bieden in eventueel benodigd inventariserend onderzoek (stap II, zie onder). Een bureauonderzoek bestaat uit een archief- en literatuuronderzoek van archeologische en bodemkundige gegevens die bij RCE, provincie, gemeente en/of andere instanties (b.v. universiteiten, musea) bekend zijn over het betreffende gebied. Het Bureauonderzoek dient de volgende aspecten te behandelen:

- * aangeven wat de aanleiding is voor het bureauonderzoek en om welk gebied het gaat. Dit in verband met het bepalen van het onderzoekskader;
- * beschrijven van het huidige gebruik van de locatie op basis van beschikbare relevante gegevens;
- * beschrijven van het historische grondgebruik of de historische ontwikkeling van het gebied op basis van geofysische, fysische en historisch geografische gegevens
 - o een korte impressie over de onstaansgeschiedenis van het landschap
 - o een impressie van de bewoningsgeschiedenis;
- * beschrijven bekende archeologische waarden
 - o archeologisch waardevolle terreinen zoals deze zijn opgenomen in het Centraal Monumenten Archief (CMA) van de RCE. Dezelfde terreinen zijn tevens opgenomen op de Archeologische Monumentenkaarten (AMK) van de provincies. Archeologisch waardevolle terreinen genieten wettelijke bescherming (ex artikel 3 en 6 van de Monumentenwet) of dienen een planologische bescherming te krijgen binnen het bestemmingsplan;
 - o archeologische vindplaatsen zoals deze in het Centraal Archeologisch Archief (CAA) van de RCE aanwezig zijn. Clustering van vindplaatsen kan wijzen op de aanwezigheid van bewonings-sporen uit het verleden;
- * beschrijven van de archeologische verwachtingen en opstellen van een gespecificeerd en onderbouwd verwachtingsmodel van de verwachte archeologische waarden:
 - o aan de hand van de door de RCE ontwikkelde Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden. Gebieden met een hoge of middelhoge archeologische verwachtingswaarde of trefkans komen in ieder geval voor een nader archeologisch

- onderzoek in aanmerking;
- o aan de hand van een meer gedetailleerde provinciale c.q. gemeentelijke verwachtingskaart;
- * rapportage met daarin advisering ten behoeve van het vervolgtraject gerelateerd aan de verschillende stadia van het planvormingsproces.

II. Inventariserend veldonderzoek (IVO)

Het doel van het inventariserend veldonderzoek is het zeer gericht aanvullen en toetsen van de uitkomsten van het bureauonderzoek. Stapsgewijs wordt bekeken óf er archeologische waarden aanwezig zijn en zo ja, wat dan de aard, karakter, omvang, datering, gaafheid, conservering en relatieve kwaliteit is. Ten behoeve van een IVO dient een Programma van Eisen (PvE) opgesteld te worden. In principe wordt het IVO uitgevoerd op basis van een Plan van Aanpak (PvA).

Het onderzoek kan bestaan uit de volgende methoden:

- * non-destructieve methoden: geofysische methoden ;
- * weinig destructieve methoden: oppervlaktekartering, booronderzoek, sondering (putjes van maximaal een vierkante meter);
- * destructieve methoden: proefsleuven.

Welke methoden (kunnen) worden ingezet hangt af van de locatie en vraagstelling. De onderbouwing voor de in te zetten methoden is in het bureauonderzoek gegeven. Een inventariserend veldonderzoek moet leiden tot een waardering en een archeologisch inhoudelijk selectieadvies.

Nadere toelichting onderzoeksmethoden: 1 en 2: Bij non-destructieve methoden moet men denken aan elektrische, magnetische en elektromagnetische methoden, eventueel in combinatie met remote sensing technieken.

Bij weinig destructieve methoden gaat het om oppervlaktekartering en booronderzoek. Dit houdt in dat het plangebied wordt gekarteerd door middel van het “belopen” van akkers en weilanden, waarbij gezocht wordt naar aanwijzingen voor de aanwezigheid van archeologische waarden. Daarnaast wordt door middel van boringen onderzocht hoe het staat met de bodemopbouw, en of er archeologische lagen of indicatoren te onderscheiden zijn. De aangetroffen vindplaatsen kunnen vervolgens nader bekeken worden met een meer diepgaand booronderzoek . Dit levert nadere informatie over de omvang en waardering op. Soms is het nodig om in dit stadium proefputjes te graven. Een proefsleuvenonderzoek wordt uitgevoerd indien uit de minder destructieve onderzoeksmethoden is gebleken dat er in een plangebied waardevolle archeologische vindplaatsen aanwezig zijn. Door middel van het graven van een aantal proefsleuven kunnen de exacte begrenzing, de datering en de graad van conservering van een vindplaats worden onderzocht. Uit het proefsleuvenonderzoek moet blijken of een vindplaats behoudenswaardig of zelfs beschermenswaardig is. Is dit het geval, dan zal bekeken moeten worden of de vindplaats ingepast kan worden in het plan. Het rijks- en ook het provinciaal archeologiebeleid gaat in eerste instantie uit van behoud van het bodemarchief in situ (ter plekke in de bodem).

Eventueel: III. Opgraven ofwel archeologisch vervolgonderzoek

Indien het niet mogelijk is een 'behoudenswaardige of beschermenswaardige' vindplaats in situ te bewaren, zal het hier aanwezige bodemarchief voor het nageslacht bewaard dienen te worden door middel van een vlakdekkend onderzoek. Alleen dan is deze stap (stap III) noodzakelijk.

Bron: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE)